ANGVSTIA, 1, 1996, p. 343-346

DATE PRIVIND MAGHIARIZAREA ROMÂNILOR DIN LOCALITĂȚI HARGHITENE

Constantin Gane

Odată cu alipirea forțată a Transilvaniei la Ungaria, în 1867, procesul de maghiarizare a elementului românesc s-a intensificat din ce în ce mai mult, așa cum atestă documentele epocii. Semnificative dintre acestea sunt[1]:

1. Documentul nr. 30207/1905 intitulat - în traducere românească - Situația schimbărilor de nume aprobate în semestrul II al anului 1904, original, tipărit în limba maghiară, având 47 de pagini, și

2. Documentul nr. 87169/1905, intitulat - Situația schimbărilor de nume aprobat în semestrul I a anului 1905, în original, tipărit în limba maghiară, cuprinzând 55 de pagini.

Cele două documente sunt de fapt tabele alfabetice cu cei care și-au schimbat numele anterior (de la naștere) cu noul nume maghiar (inclusiv domiciliul, locul de naștere și religia sunt înscrise în tabele).

Majoritatea celor care și-au schimbat numele sunt de origine evreiască, însă sunt 1841 de cazuri de români. Deci ei și-au schimbat numele doar într-o perioadă de un an; semestrul al II-lea al anului 1904 și semestrul I al anului 1905. Dar aceste documente nu sunt singulare.

Un caz tipic de maghiarizare forțată a românilor pe baza măsurilor prevăzute în planul fostului prim-ministru al Ungariei, Bethlen Istvan, este satul Ghiduț, aparținător comunei Lazărea, în care existau 68 de familii de români în perioada primului război mondial. În jurul datei de 7 august 1918, fostul episcop romano-catolic de Alba Iulia, Mailath Gustav Karoly (al cărui nume îl poartă azi piața din centrul orașului Miercurea Ciuc), prin ordinul 5669/1918 adresat oficiului parohial romano-catolic din Lazărea, pune sub jurisdicția "pro-extrema necesitate" pe credincioșii români din localitatea amintită. Redăm câteva fragmente din scrisoarea episcopului: "În puterea dreptului meu - pro extrema necesitate - primit de la Prea Sfântul Scaun, iau pe seama ritului latin romano-catolic pe credincioșii români care vorbesc limba maghiară din satul Ghiduț și-i trec sub jurisdicția preotului romano-catolic din Lăzarea ... Ofițerul stării civile, Eugen Zakarias, să legifereze ordinul ..." Acesta, cu un fariseism de iezuit, menționează în procesul verbal că ani în șir românii din Ghiduț cer să li se înscrie noii născuți în legea romano-catolică. Evident, în baza ordinului dat de episcop, notarul a înscris copiii în religia romano-catolică drept maghiari pe motiv că și "părinții au cerut acest lucru de fapt".

În urma Dictatului de la Viena, în satul Ghiduț s-a desfășurat o prigoană și mai înverșunată pentru maghiarizarea elementului românesc. Toți românii au fost maghiarizați, iar biserica românească trecută în proprietatea cultului romano-catolic, în a cărui proprietate se află și aztăzi. În biserică se află un iconostas românesc vechi, care poate mai există și în prezent în cafasul bisericii. Tot în acestă localitate se află un cimitir care la început a fost bine întreținut, situat nu departe de biserică, lângă pârâul care traversează întregul sat și care acum se află în totală paragină. Pe pietrele funerare se mai disting nume românești ca: Moga, Petcu, Mureșan etc.

Până la începutul secolului al XX-lea în satul Lăzărești, populația preponderentă era de naționalitate română. Credincioșii români au construit, prin donații, o biserică în anul 1711; ea

www.cimec.ro / www.mnir.ro

există şi în prezent, fiind restaurată şi de noul episcop al Covasnei şi Harghitei. P.S. Ioan, în1995.

Recensământul maghiar din anul 1910 atestă în Lăzăreşti, existenţa celor 264 de suflete de naţionalitate română. La data de 21 martie 1912, prim pretorul plăşii Sânmartin, de atunci, pe nume Augustin Bartaliş, şi primarul satului, Abraham Mihai, aduc în mod abuziv pe capii de familie în localul primăriei şi, după ameninţări, le-a luat în bloc declaraţii de renunţare la religia greco-catolică şi aderarea lor la cultul romano-catolic. Ei au fost deznaţionalizaţi, numele fiindu-le transformate în nume maghiare[2].

După unirea Transilvaniei cu patria mamă, parte din populaţia care a fost maghiarizată a revenit, recunoscându-şi originea etnică română. În 1920 erau înregistrate 99 de familii de români, care sub administraţia de ocupaţie maghiară (1940-1944) au fost trecuţi din nou cu forţa la confesiunea romano-catolică şi deznaţionalizaţi. În prezent în satul Lăzăreşti există un număr de 3 familii care-şi recunosc etnia română; copiii lor îi vaţă încă în limba maghiară. Mai există şi un cimitir cu pietre funerare pe care sunt trecute nume româneşti.

În 1910 comuna Ditrău avea în jur de 6.560 de locuitori de naţionalitate maghiară şi 556 de români. Românii din localitate au construit între cele două războaie o biserică şi o casă parohială. După Dictatul de la Viena, dir dispoziţia protopopului romano-catolic Lorincz Joszef, biserica românească a fost demolată, iar preotul a fost expulzat în România. În casa parohială au fost cazaţi muncitorii care lucrau la fabrica de mobilă din localitate.Populaţia de naţionalitate română care nu a vrut să renunţe la credinţa strămoşească a fost expulzată peste frontiere, iar cei rămaşi au fost trecuţi cu forţa la cultul romano-catolic, transformându-le numele românesc în nume maghiar. Protopopul a dat dispoziţii să fie demolate alte două biserici româneşti, una din oraşul Borsec şi alta de la Poiana veche-Tulgheş, care a fost distrusă prin incendiere de către locotenentul de grăniceri maghiar Lukacs. În prezent, pe locul unde se află biserica s-a construit şcoala elementară, iar lângă ea acum se află o nouă biserică în construcţie. În ceea ce priveşte bunurile bisericii din Borsec, catapeteasma a fost aruncată în sinagoga din localitate, care nici ea nu a avut o soartă mai bună. Catapeteasma totuşi a fost recuperată de mai mulţi credincioşi din satul Capu Corbului, în frunte cu Valer Pintea; s-au mai recuperat două scaune arhiereşti instalate în aceeaşi biserică; cele patru cruci au fost găsite lângă casa parohială romano-catolică, două dintre ele fiind instalate pe actuala biserică din staţiunea Borsec, iar două pe biserica nou construită din satul Ciceu, comuna Siculeni. Din materialul rezultat prin demolarea bisericii româneşti din Borsec, protopopul Lorincz Joszef a construit o capelă romano-catolică.

De existenţa populaţiei de naţionalitate română în localitatea Ocland vorbesc documentele bisericeşti din Blaj, din anul 1733. În anul 1780 existau 53 de etnici români, în anul 1910 - 39, pentru ca în anul 1937 să fie 49 de români. Biserica românească a fost demolată în toamna anului 1940, la fel ca şi cea din localitatea Satul Nou.

În jurul anului 1733, în Crăciunel se afla consemnat în conscripţia episcopului Micu Clain existenţa unui număr de 40 de credincioşi, iar în 1900, în Şematismul anului respectiv, sunt cuprinşi un număr de 80 credincioşi români. Românii şi-au construit în anul 1877 o biserică din lemn, iar pe tocul uşii de la intrare se poate citi inscripţia din 1876. Biserica există şi în prezent într-o stare avansată de deteriorare.

Alte două cazuri asemănătoare în ceea ce priveşte demolarea bisericii sunt cele din comuna Mărtiniş şi satul Aldea. În anul 1900 în Mărtiniş erau 2000 de locuitori, din care 70 români. În 1937 românii şi-au construit o biserică şi o casă parohială , parohia având filiale în localităţile: Orăşeni, Petreni, Rareş, Sânpaul şi Vlăhiţa. Biserica a fost demolată în toamna anului 1940, rămânând doar casa parohială.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Biserica ortodoxă din Aldea, construită în anul 1787, avea hramul "Sf. Nicolae"; a fost construită casa parohială din piatră în anul 1835; ea a fost renovată în anul 1871. În anul 1900 existau 71 de copii români la școala primară: 39 băieți și 39 fete, dar nu aveau școală în limba română. Tot în jurul acestui an s-a construit și o biserică nouă, mai mare și mai spațioasă, deoarece biserica veche din lemn era mică.Nici biserica cea nouă și nici casa nu au avut o viață prea lungă, ele fiind demolate în 1940. De parohia din satul Aldea depindeau și filialele: Călugăreni, cu 47 de credincioși, Comănești cu 45 de credincioși și Ghipeș; acești credincioși mergeau la biserica din Aldea, satele fiind apropiate; în prezent nu mai avem români întrucât au fost trecuți cu forța la celelalte culte secuiești. Enumerăm câteva nume de preoți slujitori și anii în care aceștia au slujit la această parohie: Alexandru Boer (1800-1809); Ioan Boer (1809-1815); Ștefan Boer (1818-1821); Ștefan Boer (1857-1900); Gheorghe Tudoran (1937-1940). Astăzi doar cimitirul ortodox mai amintește existența românilor, de altă dată, el aflându-se în administrația Parohiei Odorheiu-Secuiesc.

În anul 1899 exista în Mereşti un număr de 360 de credincioşi români, care şi-au construit o biserică din piatră şi o casă parohială. În 1937 sunt consemnaţi 673 credincioşi, preot fiind Dumitru Tomceanu. De această parohie aparţinea şi filiala Lueta, cu un număr de 193 de credincioşi români. În timpul ocupaţiei hortyste biserica a fost demolată şi populaţia maghiarizată şi trecută la celelalte culte. Casa parohială există şi astăzi şi este închiriată postului de poliţie. Cimitirul românesc este luat de cultul romano-catolic.

În decursul timpului, s-au făcut presiuni asupra românilor pentru a renunţa la religia lor strămoşească, trecându-i cu forţa la confesiunile romano-catolică, reformată sau unitariană. Dacă unele biserici au avut şansa să scape de furia devastatoare, cum sunt bisericile din localităţile Lăzăreşti, Ciucsângeorgiu, Sâncrăieni, Sândominic, Frumoasa, Joseni, Crăciunel, Petecu, Porumbenii Mari, Bodogaia, Uilac, Eliseni, Praid, credincioşii n-au fost scutiţi de acest privilegiu şi au fost trecuţi cu sila la alte confesiuni.

Desigur că datele şi aspectele procesului de maghiarizare a românilor în Harghita şi a bisericii strămoşeşti de-a lungul timpului, cele despre calvarul unor numeroşi mucenici anonimi, sunt mult mai numeroase şi ele îşi aşteaptă cercetătorii pentru a cunoaşte cu adevărat o istorie şi mesajul ei pentru viitor.

NOTE

1. Arhivele Naţionale - Harghita, cota 3613/1905.
2. *Ibidem*, cota 1746/1912; vezi şi Robu Roman, *Probe de maghiarizare forţată a românilor din Lăzăreşti, Ciuc* în "*Ţinuturi secuizate*", an IV, nr. 60, 19 februarie 1939.

INFORMATION CONCERNING THE MAGYARIZATION OF THE ROMANIANS FROM THE LOCALITIES OF HARGHITA COUNTY

(Summary)

Once Transylvania was annexed to Hungaria, in 1867, the proces of Magyarization of the Romanian element grew more and more intense, as the documents of the age do attest.

Only in one year (the second term of the year 1904 and the first term of the year 1905) in the former Ciuc county, 1841 turned their Romanian names into Magyar names. In certain cases (Ghiduț, Lăzăreşti) the faithful Romanian people (the Greco-Catholic ones, were turned together with their Church to the Roman Catholic religion (in the years 1912 and 1918).

www.cimec.ro / www.mncr.ro

During the Hortyste occupation (1940-1944) the Romanian Churches from Ditrău, Borsec, Poiana Veche (Tulgheş), Ocland, Mărtiniş, Aldea and Mereşti were savagely demolished and the faithful people were passed by force to the confession of Magyar expression.

If some of the churches had the chance to get ride of the devastating fury (Ciuc-Sângeorgiu, Sâncrăieni, Sândominic, Frumoasa, Joseni, Crăciunel, Petecu, Porumbenii Mari, Bodogaia, Eliseni, Praid etc.) the faithful were passed by force to other confession.

Of curse, the dimensions of the process of Magyarization of the Romanians in Harghita along times and the ordeal of many anonymous and of the ancestors' church are much more numerous and they wait for their reserchers, in order to truly find out a history and its message for the future.

www.cimec.ro / www.mncr.ro